

En sypiges erindringer

Ved JOHAN LINDSTRØM

MIN MOR, Mine Lindstrøm, var født 1861 og således 97 år gammel, da hun afgik ved døden i 1958. Hun var åndsfrisk til det sidste og levende interesseret i dagliglivets foreteelser, som hun ofte kommenterede med, hvordan det var i ”min tid”, og hentydede dermed til barndoms- og ungdomsårene i sidste trediedel af forrige århundrede. Når jeg i det følgende genfortæller Mors erindringer, som de i sin tid blev skrevet ned, så er det i bevidstheden om, at hendes tilværelse ikke var meget forskellig fra andres, men at netop sådan var levevilkårene for småkårsfolk i det nittende århundrede. Et liv i nøjsomhed, som kun de færreste nulevende fatter.

Mors beretning:

Mine forældre boede ude på Fjerritslev Hede, hvor de havde et hus til en ko og et par får. Jeg var nr. fire af en børneflokk på ni, otte piger og en dreng. Huset var bygget af kampesten, med stråtag og åben skorsten. Ad ”den pæne dør” kom man ind i en stenpikket gang, til højre var der en lille stue, hvor der stod et skab og et par kister og vistnok også et saltkar. Til venstre var dagligstuen med lergulv, bilæggerovn og hvidskuret bord med slagbænk. Mod nord var der udskud, hvor der stod en seng. I den lå Bedstemor så at sige uafbrudt i femten år; hvad hun fejlede, ved jeg ikke, og jeg mindes ikke, at der nogensinde blev hentet doktor til hende; det var der vist ingen, der tænkte på. Måske var det for at få et råd til Bedstemor, at jeg engang blev sendt over til Himmerland, til den kloge kone i Vindblæs, Maren Haaning. Bag gangen, ved siden af dagligstuen, havde mine forældre deres sovekammer, hvor også to-tre af de mindste sov; de større børn lå enten i slagbænken eller i sengen ved Bedstemor.

90 år og stadig i fuld aktivitet

Far var skomager, vist også en dygtig skomager, men alligevel kneb det med at skaffe udkommet til den hurtigt voksende familie. Der var vist af og til for lidt arbejde; folk brugte jo træsko dengang. Til almindelige mennesker, der kun brugte skotøj ved de mest højtidelige lejligheder, kunne et par sko eller støvler vare i mange år, for nogles vedkommende i hele deres levetid. Der var også dem, der aldrig blev ejere af skotøj. Jeg kan da huske fra min ungdom, at der var enkelte, der kom til dans i træsko, det gjorde nu ikke så meget, hvis de ellers var gode til at danse. Gulvene tog såmænd heller ingen skade af det, dels

havde man til sådan finere brug lette stadstræsko uden klamper, dels var det jo tit lergulve, vi dansede på - men som de lergulve kunne støve.

Jo - folk brugte træsko dengang, både hellig og søgn, mest hvide uden overlæder. Min ældre søster var nu så fin på det, at hun havde et par træsko med sort blankt læder; dem lånte jeg en dag, jeg skulle i skole. Hvad anledningen var, husker jeg ikke, det har nok været til eksamen eller en venindes fødselsdag efter skoletid. Jeg var meget stolt af de fine træsko, men på en eller anden måde kom en ko til at træde på den ene, der blev helt ødelagt. Far var meget vred, da jeg grædende kom hjem og fortalte om ulykken, hvordan foden havde det, var der ikke så megen snak om.

Nu om dage vil folk synes, at det var megen blæst at gøre af så lidt, men det var nødvendigt at se meget nøje på hver lille udgift. Føden skulle vi have, selv om det til tider var sløjt nok. Der er vist kun få nulevende, som kan forstå hvor uendeligt nøjsomt småfolk levede i gamle dage. Kartoffler med hvid melsovs, uden noget til, var ikke ualmindeligt. Ellers var sild en daglig spise i mange hjem, en ol (80 stk.) kostede en krone. En dag eller to fik man så ferske sild, resten blev tørret eller saltet, så var der også meget mere forslag i dem. Det tarveligste måltid, jeg nogensinde har fået, fik jeg engang som ung pige, da jeg syede på en gård i Udclit, og det var ikke, fordi folkene dér var fattige, men konen var noget så nærig. De havde fået en fjerding ål, der skulle saltes, og til middag fik vi to sypiger samt karlen og pigen de stegte ålehoveder, og de var skåret tæt af, så der fulgte ikke noget overflødig med. Det værste var dog, at ved den anden bordende sad manden og konen og smovsede i nogle helt pæne stykker ål, velsagtens halerne. Det blev da også karlen for meget, han rejste sig op og slog i bordet, og så bandede han: ”Det her, det vil a . f . . g . . . ikke ha”. ”Ja, ja, bette Kresten, tag det nu med ro”, sagde konen, ”så skal a prøve, om a kan finde et bette stykke ål til jer også”.

Jeg synes forresten, at folk nu om dage må skamme sig over, så meget god mad de smider væk. Jeg har aldrig kasseret et stykke brød, fordi det var tørt, det kan altid bruges til et eller andet. I min barndom var brød en kostelig ting, selv om det var flere måneder gammelt. Jeg har kendt folk, som til tider havde svært ved at skaffe det bare brød. Hjemme fik vi rug- eller bygmels brød, rigtigt sigtebrød fik vi kun til jul og påske. Det hændte, at Mor til fastelavn hentede et par kavringer ned fra loftet, de var gemt fra jul og selvfølgelig så hårde som sten. Der kunne vel også være nogle mugpletter på dem, men vi børn syntes alligevel, at det var en meget stor lækkerbidsken.

Om vinteren, når koen ikke malkede, havde vi fået lov til at hente mælk på et par gårde i nærheden. Hverken vi eller gårdmandsfolkene havde vist regnet med, at der skulle betales for mælken, men det må alligevel have gået for tit på, for en dag jeg kom med min spand hørte jeg konen i gården sige: ”Så nu har vi hende igen”. Jeg blev så ulykkelig, at jeg helst ville løbe fra det hele, jeg blev dog så længe, at jeg fik mælken med. Hjemme fortalte jeg hvad konen havde sagt, og jeg blev ikke sendt efter gratis mælk tiere.

Vi børn var lykkelige, når vi blev sendt et eller andet sted hen med fodtøj. Vi blev da gerne budt på et stykke kage eller et par gode mellemkager, noget vi sjældent fik hjemme. Men vi kunne ikke få os til at spise alt det, vi gerne ville, for vi havde jo hjemme fået formaninger om at opføre os som pæne børn, og dengang var det absolut ikke pænt at spise op. Det skete også, at der vankede en toskilling i drikkepenge, det var fire øre og mange penge for os. Engang var to af os sendt ind til gamle postmester Poulsen i Fjerritslev, og jeg glemmer aldrig, at vi der fik en mark (33 øre) i drikkepenge. Glædestrålende kom vi hjem og fortalte om den rigdom, der var tilfaldet os, men Far sagde, at det umuligt kunne passe, der måtte på en eller anden måde være sket en fejl, for så mange penge var der ingen, der gav væk. ”I kommer til at gå ind til postmesteren igen, bitte børn, og sige, at I har fået for mange penge”. Hvor var vi skuffede, da vi traskede til Fjerritslev igen, og hvor blev vi glade, da postmesteren bad os hilse hjemme og sige, at marken havde vi ærligt og redeligt fortjent, det var helt, som det skulle være. Hvad vi fik af drikkepenge, måtte vi selv beholde; vi sparede så sammen til en eller anden ting, som vi gerne ville have. Jeg kan huske, at jeg sparede til et fint tørklæde, men det varede flere år, inden jeg havde penge nok til det.

Jeg var kun syv år, da jeg kom ud for at tjene for sommeren. Det var på et lille sted på Klim Kjær, hvor jeg skulle passe både kreaturer og børn og desuden hjælpe til med meget andet - alt for meget for et syv års barn. Før jeg om morgenen gik i skole, skulle jeg sætte fire køer og en hest på græs. Jeg var jo alt for lille til at tumle de store dyr, så jeg græd tit, som jeg var pisket. Det var særlig hesten, jeg var bange for, den var måske skikkelig nok, men jeg syntes, den var så stor og klodset, at den nemt kunne komme til at træde på mig bitte unge. Det endte da også med, at jeg rendte derfra, men det fik jeg ikke meget ud af. Da jeg kom hjem og havde fortalt om min elendighed, sagde Far venligt, men bestemt, at ordentlige folks børn løber ikke af deres pladser, jeg måtte prøve, om jeg ikke kunne holde ud til november. Efter at jeg havde fået lidt trøst hos min mor, tog Far mig ved hånden og fulgte mig tilbage til min plads. Det er nu nok muligt, at han ved samme lejlighed har ladet falde et par ord om, at jeg jo kun var syv år, så de måtte ikke forlange alt for meget af mig. Jeg holdt da også pinen ud for resten af sommeren, og næste år fik jeg en anden plads, hvor det gik noget bedre. Da var jeg jo også blevet ældre og havde fået nogen erfaring.

Det år jeg skulle konfirmeres, tjente jeg på Aarupgaard. Dengang blev der ikke festet og gjort ved for konfirmanderne, som de gør nu om dage, og for mig blev der slet ingen fest. Far var død og Mor sad tilbage med små børn, men uden indtægter. Hvordan hun skaffede føden, forstår jeg ikke. Nogen hjælp fik hun vel af familie og venner, og så vidt jeg ved, fik hun af fattigvæsenet et par tønder korn om året. Under de omstændigheder kunne der jo ikke blive tale om nyt tøj til min konfirmation. Jeg fik en sort kjole på, som vi søstre brugte efter tur, og resten, hver en stump, var lånt. En ældre søster hentede mig på gården, hvorfra vi gik til Kollerup Kirke. Efter højtideligheden gik vi hjem til Mor på Fjerritslev Hede, hvor eftermiddagen gik omtrent som en anden søndag eftermiddag, og henad aften fulgte min søster mig til Aarupgaard igen. Gaver havde jeg ikke fået nogen af, men

vist heller ikke savnet, det var endnu ikke blevet almindeligt mellem småårsfolk.

Det første år på Aarupgaard fik jeg 8 kr. i løn, det sidste år, da jeg var sytten, fik jeg 32 kr. Lønnen må vel have været af nogenlunde samme størrelse som andres, og efter datidens forhold passende for det arbejde, jeg udførte. Når jeg nu tænker tilbage, synes jeg ikke, der var noget rimeligt forhold i det; vi piger sled som bæster. Jeg var fæstet som lillepige, og det vil sige, at jeg, foruden at passe børnene, ligesom de andre piger skulle deltage i hvad som helst, både ude og inde. Jeg spredte møg og var med til både høbjergning og høst, og mens vi piger vaskede op efter middagsmaden, kunne karlene sove - det var lidt uretfærdigt. De havde der på gården den skik, at pigerne ikke måtte sidde ned ved bordet, når de spiste. For mig var det en plage, fordi jeg samtidig skulle tage mig af det mindste barn og sørge for, at det også fik noget til føden. Der var ingen, der sagde noget om, hvordan jeg skulle bære mig ad, men jeg fandt da på at støtte den ene fod på pinden mellem bordbenene, og med barnet ridende over knæet brugte jeg den frie hånd til at skovle noget mad i os begge to. Stillingen var så akavet, at benene somme tider rystede under mig af overanstrengelse.

I fire år, fra jeg var sytten og til enogtyve, var jeg i skrædderlære i Bejstrup, hvor jeg lærte at sy herretøj. Folkene var såmænd flinke nok, men økonomisk set blev det en hård tid. I de fire år, jeg var i lære, fik jeg i alt 70 kr. i løn, og som min mor var stillet, kunne der ikke blive tale om nogen hjælp hjemme fra. Selv med den tids priser var det næsten umuligt at holde tøj på kroppen for 20 kr. om året, men jeg har nu ikke nogen erindring om, at jeg var så forfærdelig meget ringere klædt end så mange andre. Foruden ved syningen skulle jeg hjælpe til i huset og ved et lille landbrug. Frihed og fornøjelser blev der ikke meget af, men jeg var jo ung, og kunne dagen ikke slå til, måtte jeg tage natten til hjælp. Jeg kan huske et julegilde, hvor hele byen skulle med, men jeg - som vel også andre tjenestepiger, måtte blive hjemme for at passe børnene. Da folkene, jeg var ved, kom hjem ved 12-1 tiden, fik jeg lov til at gå til gilde, og der dansede jeg lige til det var malketid om morgenen. Efter at have malket fik jeg et par timers søvn. Jeg kan også huske en andenpinsedag, hvor jeg fik fri fra middag. Cykler havde vi jo ikke på den tid; vi gik, og jeg syntes da heller ikke, at den mils vej til mit hjem var noget at snakke om. Jeg var hjemme ved min mor resten af eftermiddagen, men da der var måneder mellem fridagene syntes jeg, at jeg skulle have noget mere ud af det og gik derfor til Stagsted for at besøge en søster, som tjente der. Da jeg kom dertil, var de netop færdige til at tage til pinsefest i Ø. Svenstrup, og det var ikke vanskeligt at overtale mig til at gå med. På den måde kom jeg til at gå en tre mil ialt, men jeg var da ikke mere træt, end at jeg kunne danse det meste af natten og bagefter gå til Bejstrup.

Så snart jeg var udlært, begyndte jeg på egen hånd. Sammen med en medhjælper, som regel en af mine søstre, gik jeg ”ud at sy”. Med pressejern og symaskine flyttede vi fra sted til sted. Mange var flinke til at hente og bringe os, eller vi fik en karl med til at bære symaskinen. Det var jo et tungt og u håndterligt skrummel, men vi to klejne piger har dog i årenes løb slæbt den mange mil, tit om natten og i dårligt føre. Det med flytning om natten havde somme tider sine særlige årsager. Der var nemlig stor forskel på de

steder, hvor vi syede, der var folk som var flinke og rare, og hos hvem vi i alle måder fik en god behandling, men der var også steder, hvor vi var meget kede af at være, især om natten.

Var vi på et godt sted og ikke havde alt for travlt, ja så blev vi der gerne den sidste nat, selv om vi var så tidlig færdige, at vi sagtens kunne have flyttet om aftenen. Der hvor vi ikke yndede at være, gjorde vi dagene så lange, som vi kunne holde det ud. Tit var det sengene, vi gruede for, og sådanne steder har vi mange gange slidt som bæster til kl. 10-11 om aftenen, for så, med symaskinen under armen, nærmest flygte til det næste arbejdssted. Vi undskyldte os altid med travlhed, men der var som regel en anden grund. Der var, dengang som nu, hjem, hvor der var meget lidt propert, eller sengetøjet kunne om vinteren være så klamt og iskoldt, at det næsten ikke var til at holde ud. Et par gange blev vi lusede, og der ville vi selvfølgelig aldrig mere overmatte. Helt slippe for at arbejde sådanne steder var ikke så let, men vi påtog os ikke mere arbejde der, end vi kunne gøre færdig på en dag. Skete det en enkelt gang, at det var helt umuligt at blive færdige, ja så havde vi et besøg i baghånden, som absolut ikke kunne opsættes, og det trak "uheldigvis" så længe ud, at vi blev nødt til at blive der natten over.

Sylønnen var halvtreds øre for et par bukser, halvtreds øre for en vest og halvanden krone for en jakke. Stoffet var i de fleste tilfælde gråt hjemmegjort vadmél, og det blev altid foret. Ind imellem syede vi også kørekapper, det var et både vanskeligt og hårdt arbejde. Kapperne skulle nemlig fores med uklippede lamme- eller fåreskind, og enhver vil vist kunne forstå, at det var et meget uhåndterligt stof at arbejde med. I efterårs- og vintertiden arbejdede vi jo ved lys en stor del af tiden, men hvor var det noget sølle belysning. Gik det højt, fik vi en seks-otte liniers petroleumslampe eller en af de såkaldte fladbrændere. Mange steder måtte vi klare os med hjemmestøbte tællelys, og var konen i huset tilmed lidt påholdende, var det fristende at give os de tynde og dårlige lys. Mærkeligt, at både jeg og mine søstre har bevaret vort syn næsten usvækket.

Det skete næsten hvert år, at der var flinke folk, som bad os med til deres julegilder, og det var vi selvfølgelig meget glade for. Ved bryllupper og lignende større festligheder blev vi jævnlig bedt om at hjælpe til – "go for bower". Det ville vi egentlig også gerne, for selv om vi skulle varte op og hjælpe til i køkkenet, blev vi altid hentet ind til en dans, der gerne blev til flere, så vi også fik del i festligheden. Der var bare den hage ved det, at vi ikke tjente noget, så længe det stod på - til tider i to dage. De fleste steder sagde de sådan noget som: "Nu skal I da have så mange tak, bette piger, det var endda skønt, I kunne komme".

Jeg blev først gift, da jeg var tredive. Min mand var oprindelig landmand, men i syttenårsalderen kom han i murerlære. Det var et skidt erhverv om vinteren, hvorfor han i tre måneder tog ned til Jens Peter Larsen i Saltum, hvor han lærte at spille på fløjte og horn. Sammen med forskellige andre, tiest et par brødre, der også var murere, spillede han så til dans i en snes år. To, højst tre musikere var det almindelige, der var nu også nogen, som mente at kunne nøjes med én.

Det første års tid boede vi til leje. Det var vel meningen, at vi begge skulle drive vort håndværk. Anders

ville dog gerne have noget jord at arbejde med, han var led og ked af spilleriet. Det var også et rakkerliv, der ganske vist gav kontante penge, men somme tider gav det nu alt for lidt. Således var det engang nogle år efter, at vi var blevet gift. To mand skulle spille til bryllup i Aggersborg, det var en mil at gå hver vej. De mødte i gården lidt over middag, hvor de skulle byde gæsterne velkommen med hornmusik. Derefter spillede de på vej til og fra kirke, og endelig til dansen, der varede til næste dags formiddag kl. 10. Der som alle andre steder blev der givet spillemandspenge, men i dette tilfælde blev der kun otte kroner til deling. Det syntes min mand dog var for ringe en betaling, for to halve dage og en nat - og de skulle da også helst sove et par timer, når de kom hjem. Det skete også de første par år, at Anders tog noget tærskearbejde om vinteren, for det fik han kosten og 33 øre om dagen.

Da vi blev gift, havde vi tilsammen sparet 1500 kr. op, og det var slet ikke så få penge på den tid. Jeg tror, det var i 1892, vi købte et lille forfaldent husmandssted i Sønderkjær. Det kostede 4000 kr. og det skulle vel være billigt, men i dag mener jeg nu, at det var dyrt nok. Det var gamle folk, som havde boet der, og alt var meget forsømt. Besætningen bestod af en flok høns og en gris. Hønsene havde somme tider holdt til i stuen, hvor de om natten sad på pinden under langbordet eller på enden af sengen. Grisestien var ved siden af spisekammeret, hvor en stribe ajle sivede gennem muren. Vandet i brønden var blandet med noget grønt slam. Nå, alt det kunne der rettes på. Min mand var jo murer, såmænd også halvt tømrer, men det tog tid, for det meste skulle gøres om aftenen, når han kom hjem fra arbejde. Vi begyndte med en ko og en hest og forøgede så besætningen lidt efter lidt, men det varede da over ti år, inden vi fik to heste. Ved køb af afgravede tørveparceller, der blev planerede og merglede, fik vi efterhånden en ejendom, som vi kunne leve af.

Jeg blev dog ved med min syning. Derfor havde vi altid en pige, der skulle lære skrædderiet og samtidig hjælpe til med alt andet arbejde, både ude og inde. Pigerne skulle bestille meget og fik kun en lille løn, men de måtte vel kunne lide det alligevel, for jeg havde dem gerne i fire-fem år. Jeg fik seks kroner for at sy et sæt tøj, det var sådan en mellemprijs. Det må have været omkring 1905, at jeg satte prisen en krone op, det var der nogen, der syntes var alt for galt, jeg kan huske en gårdmand sagde til mig: "ja vel syr du godt Mine, men det kan nu også blive for dyrt".

Hermed slutter Mors beretning. Tiden efter århundredskiftet med stadig bedre kår talte hun ikke så meget om, og det ligger da også så nær op til nutiden, at det ikke har nogen kulturhistorisk interesse.

(Kilde: Historisk Årbog for Thisted amt 1965, side 27-38).